

Pracovný zošit

Ekologické poľnohospodárstvo a predaj z dvora

7.- 9.10 2009 Hotel Topky Počúvadlo, B.Štiavnica

**so zameraním na rastlinnú výrobu +
exkurzia na biofarmu Počúvadlo**

Tento projekt sa realizuje vďaka grantu nadácie EKOPOLIS, je spolufinancovaný z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho spoločenstva, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky

© EKOTREND Slovakia, editácia zošita Ing. Daniel Lešínský

Obsah

1. PREDAJ Z DVORA v Slovenskej republike.....	3
2. Legislatíva ekologického poľnohospodárstva.....	4
3. Inšpekcia a certifikácia biofarmárov – stav, hlavné nedostatky a riešenia	6
4. Zväz EKOTREND a jeho aktivity v roku 2009.....	8
5. Projekt „Z dvora“; www.predajzdvora.sk ; LPK vo Zvolene + Zaježová,.....	9
PRV 2007-13	9
6. Klubový predaj farmárskych výrobkov a program BIO do škôl	12
7. Manuál predaja z dvora a kontrola výroby potravín v súvislosti s predajom z dvora v SR	13
8. Často kladené otázky	15
9. Diverzifikácia biofarmy, pridaná hodnota a predaj z dvora	17
10. Základné princípy pestovania biozeleniny v praxi + produkčný a odberateľský systém AgroKruh.....	20
11. Pestovanie bio- bylín a výroba liečivých produktov	23
12. Rastlinná výroba v EP, finalizácia a marketing biopotravín na Slovensku (pridaná hodnota v produktoch).....	24
13. Pestovanie bio-ovocia na Slovensku.....	25
14. Poradenstvo v ekologickom poľnohospodárstve	29

1. PREDAJ Z DVORA v Slovenskej republike.

MVDr. Mária Kantíková; MP SR - Sekcia potravinárstva, výživy a obchodu; e-mail:

maria.kantikova@land.gov.sk

Jednou z priorít MP SR a teda aj sekcie potravinárstva, výživy a obchodu je „predaj z dvora“ . To znamená, že jedným z predpokladov rozvoja poľnohospodárstva na Slovensku, ako aj rozvoja vidieka je *podpora* „predaja z dvora“, teda predaja surovín a potravín z fariem konečnému spotrebiteľovi alebo maloobchodnej prevádzkarni

Cieľom bude prezentovať čerstvé, kvalitné, tradičné a regionálne poľnohospodárske produkty zo Slovenska, ktoré pozitívne prispievajú k rozvoju vidieka, zamestnanosti cez tvorbu pridanej hodnoty na vidieku, ekonomike vidieka, rozvoju agroturistiky a cestovného ruchu a v neposlednom rade zabezpečia návrat hodnôt a života na slovenský vidiek a záujmu občanov o život na slovenskom vidieku.

„Predaj z dvora“ zahŕňa jak rastlinné komodity (strukoviny, obilniny, olejiny, zemiaky, hlúbovú, plodovú, koreňovú, listovú zeleninu , jadrové, kôstkové, bobuľové ovocie, orechy, byliny, čerstvé huby), tak i prvotné produkty živočíšneho pôvodu ,ako sú surové mlieko kravské, ovčie a kozie, vajcia, včelí med, produkty rybolovu, čerstvé mäso z hydiny a domácich králikov, hovädzie, bravčové a teľacie mäso, ovčie produkty zo salašov ako sú ovčí hrudkový syr, bryndza, žinčica, parenica atď. Spotrebiteľ bude mať takto možnosť nakúpiť si priamo čerstvé potraviny z fariem.

V rámci legislatívy boli v roku 2009 Ministerstvom pôdohospodárstva SR vypracované :

1. **Nariadenia vlády č. 352/2009** Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu, mäsa z hydiny a domácich králikov ,zveriny z voľne žijúcej zveri užívateľmi poľovného revíru

- 2., **Nariadenie vlády č. 283/2009** Slovenskej republiky z 1. júla 2009, ktorým sa ustanovujú opatrenia na úpravu požiadaviek na konštrukciu, usporiadanie a vybavenie potravinárskych prevádzkarní s malým objemom výroby s účinnosťou od 15. júla 2009. Oba materiáli boli v apríli 2009 schválené na rokovaní vlády SR, následne zaslané na notifikáciu nariadení na úrovni Európskej komisie.

2. Legislatíva ekologického poľnohospodárstva

Ing. Peter Tatarka; MPSR - Predaj z dvora, Ekologické potraviny; e-mail: peter.tatarka@land.gov.sk

Ekologické poľnohospodárstvo – ekologická výroba

Systém, ktorý rešpektuje životný cyklus prírodných systémov snaží sa zásobovať spotrebiteľov, čerstvými, chutnými a pravými potravinami.

Trojité úloha EP:

- spoločenská: plnenie požiadavky spotrebiteľov (biopotraviny, bioprodukty)
- ochrana životného prostredia (biodiverzita, prírodné zdroje a pohoda zvierat)
- sociálna: rozvoj vidieka, agroturistika

biopotraviny:

predstavujú trend zdravej výživy a zdravého životného štýlu ►znižovanie výskytu civilizačných ochorení.

Jedným z cieľov ekologického poľnohospodárstva je výroba potravín s výnimočnou chuťou, štruktúrou a kvalitou.

Toto sa na úrovni farmy dosahuje prísny zákazom použitia geneticky modifikovaných organizmov (GMO) a prísny obmedzením používania:

- syntetických pesticídov (herbicídov, fungicídov atď.),
- priemyselných hnojív (hlavne dusíkatých),
- antibiotík.

Poľnohospodári taktiež vytvárajú vysokú kvalitu produktov:

- viacročným striedaním plodín,
- umožnením dostatočne dlhej doby dozrievania rastlín a pohody zvierat,
- používaním domácich druhov rastlín a plemien zvierat.

Spotrebiteľský dopyt po biopotravinách a popularita ekologického poľnohospodárstva spôsobila, že úradné predpisy, programy a plány v EÚ sú obsiahle a dôkladne prepracované.

Európsky akčný plán pre ekologické potraviny a poľnohospodárstvo vymedzuje 21 iniciatív a dáva si za cieľ dosiahnutie rozvoja trhu s ekologickými potravinami a zlepšenie noriem zvýšením účinnosti, transparentnosti a dôvery spotrebiteľov.

Národná legislatíva o ekologickej poľnohospodárskej výrobe:

Zákon č. 189/2009 Z.z. o ekologickej poľnohospodárskej výrobe

Zákon č. 291/1996 Z.z. o odrodách a osivách v znení zákona č. 470/2002 Z. z., zákon č. 597/2006 Z.z. o pôsobnosti orgánov štátnej správy

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

K 01.01.2009 sú v platnosti tieto európske nariadenia o ekologickej poľnohospodárskej výrobe:

Nariadenie Rady (ES) č. 834/2007 o ekologickej výrobe a označovaní ekologických produktov, ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (EHS) č. 2092/91

Toto nariadenie poskytuje základ pre trvalo udržateľný rozvoj ekologickej výroby a zároveň zabezpečuje efektívne fungovanie vnútorného trhu, zaručuje spravodlivú hospodársku súťaž, zabezpečuje dôveru spotrebiteľa a chráni jeho záujmy.

Nariadenie Komisie (ES) č. 889/2008, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá implementácie nariadenia Rady (ES) č. 834/2007 o ekologickej výrobe a označovaní ekologických produktov so zreteľom na ekologickú výrobu, označovanie a kontrolu

V tomto nariadení sa ustanovujú osobitné pravidlá ekologickej výroby, označovania a kontroly v súvislosti s Výrobkami uvedenými v článku 1 ods. 2 nariadenia (ES) č. 834/2007.

Nariadenie Rady (ES) č. 967/2008, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie (ES) č. 834/2007 o ekologickej výrobe a označovaní ekologických produktov.

Podporné nástroje Ministerstva pôdohospodárstva SR

Program rozvoja vidieka – opatrenie 1.2.

Pridávanie hodnoty do poľnohospodárskych produktov

- osobitný dôraz je kladený na podporu spracovania ekologickej produkcie.
Ekologické poľnohospodárstvo je podporované v rámci AEO (PRV SR 2007 – 2013)
- na ornej pôde 218,12/152,69 €
- pri pestovaní zeleniny, liečivých,
- koreninových a aromatických rastlín 487,75/376,75 €
- v ovocných sadoch a vinohradoch 900,00/671,15 €
- na trvalých trávnych porastoch 137,39/ 96,16 €

Ďalšie formy podpory

Informačná a propagačná kampaň zameraná na:

- informovanie spotrebiteľov,
- informovanie zariadení spoločného stravovania, predovšetkým škôl, nemocníc a ďalších kľúčových účastníkov v potravinovom reťazci o výhodách ekologického poľnohospodárstva,
- poukazovaním na úžitok ekologického poľnohospodárstva pre životné prostredie,
- zvýšenie uvedomenia spotrebiteľov a uznávania ekologických výrobkov vrátane uznávania loga EÚ,
- posilnenie výskumu ekologického poľnohospodárstva a výrobných metód.

3. Inšpekcia a certifikácia biofarmárov – stav, hlavné nedostatky a riešenia

Ing. Jaroslav Drobny (Naturalis SK, s.r.o.); e-mail: drobny@naturalis.sk

Naturalis SK, s.r.o. je spoločnosť, vykonávajúca kontrolu a certifikáciu v ekologickej poľnohospodárskej výrobe (EPV). Svoju činnosť vykonáva na základe **oprávnenia na výkon činností v EPV**, ktoré vydal príslušný orgán pre EPV v Slovenskej republike (SR) - Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky v Bratislave (ÚKSÚP) dňa 26.01.2009 s platnosťou do 18.07.2011. Podkladom ale aj podmienkou na vydanie oprávnenia je **osvedčenie o akreditácii** č. P-022 pre certifikačný orgán podľa EN 45011 (certifikácia produktov v systéme EPV) s platnosťou 18.07.2007 – 18.07.2011 a č. I-031 pre inšpekčný orgán typu A podľa ISO/IEC 17020 (inšpekcia výrobkov, výroby a služieb) s platnosťou 17.12.2007 – 17.12.2010.

Kontrolu a certifikáciu vykonáva Naturalis SK, s.r.o. podľa **platnej legislatívy**:

- **Zákona č. 189/2009 Z.z.** o ekologickej poľnohospodárskej výrobe,
- **nariadenia Rady (ES) č. 834/2007** o ekologickej výrobe a označovaní ekologických produktov, ktorým sa zrušuje nariadenie (EHS) č. 2092/91, doplneného nariadením Rady (ES) č. **967/2008** (označovanie),
- **nariadenia Komisie (ES) č. 889/2008** ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá implementácie nariadenia Rady (ES) č. 834/2007 o ekologickej výrobe a označovaní ekologických produktov so zreteľom na ekologickú výrobu, označovanie a kontrolu, doplneného nariadeniami Komisie (ES) č. **1235/2008** (dovoz z tretích krajín), **1254/2008** (kvasnice), **710/2009** (akvakultúra a morské riasy),
- **nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004** o úradných kontrolách,
- ďalšej platnej legislatívy (zákon o potravinách, osivách, krmivách, veterinárne predpisy a nariadenia...)

Členské štáty zabezpečujú, že stanovený systém kontrol umožňuje **vysledovateľnosť každého produktu** na všetkých stupňoch výroby, prípravy a distribúcie najmä s cieľom poskytnúť spotrebiteľom záruky, že ekologické produkty sa vyrobili v súlade s požiadavkami ustanovenými týmito nariadeniami. Povaha a frekvencia kontrol sa určuje na základe posúdenia rizika výskytu nezrovnalostí a porušovaní dodržiavania požiadaviek (**minimálne raz ročne**). Členské štáty EÚ môžu vyňať z kontroly tých prevádzkovateľov, ktorí predávajú priamo konečnému spotrebiteľovi (vyrábajú, pripravujú, uskladňujú produkciu na mieste predaja). Každý prevádzkovateľ, ktorý spĺňa požiadavky nariadenia a prispieva na výdavky spojené s kontrolou má byť zahrnutý do systému kontrol.

Rozsah kontroly a certifikácie:

- rastlinná výroba
- živočíšna výroba
- zber voľne rastúcich rastlín a ich častí
- krmivá, krmné suroviny a krmné zmesi
- osivá a vegetatívny množiteľský materiál
- potraviny
- obchody a sklady
- dovoz

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Kontrola všetkých registrovaných prevádzkovateľov sa vykonáva na základe podpísanej zmluvy o kontrole a certifikácii. Táto činnosť je spoplatnená podľa schváleného cenníka. Prevádzkovateľom sa zasielajú podklady písomne formou tlačív na doplnenie (vstupná kontrola, prihláška ku kontrole a certifikácii), verifikujú sa v kancelárii Naturalis SK, s.r.o. a fyzicky pri kontrole prevádzkovateľa, kde sa vyplňuje správa z kontroly. Úplná kontrola pozostáva z kontroly pozemkov, chovaných zvierat, technologických liniek na výrobu potravín, krmív a osív, skladovacích a ustajňovacích priestorov, vedenej evidencie – podľa charakteru vykonávanej a registrovanej činnosti. Inšpektori kontrolujú jednotlivé prevádzky prevádzkovateľov samostatne - podľa uvedeného rozsahu kontroly a certifikácie (osobitne rastlinná výroba, živočíšna výroba...).

Certifikácia sa vykonáva po ukončení kontroly a dodaní všetkých požadovaných údajov na základe žiadosti o vydanie certifikátu. Tieto majú dve formy a podľa toho sa certifikačné konanie môže týkať certifikácie jedného konkrétneho produktu s uvedením jeho množstva v žiadosti a následne v certifikáte, alebo certifikácia výrobkov vyrábaných prevádzkovateľom – osobitne podľa rozsahu kontroly a certifikácie (produkty rastlinnej výroby, živočíšnej výroby...).

V prípade zistenia nezrovnalostí vykonávajú inšpektori okrem úplnej kontroly **následné kontroly**, ktoré sú zamerané na kontrolu odstránenia zistených nedostatkov. Môžu **odoberať vzorky** vyrábanej produkcie a odovzdávať ich do laboratórií ÚKSÚP-u alebo do iných laboratórií.

Certifikačná zložka vykonáva aj **dohľad certifikovaných výrobkov**, pri ktorom sa kontroluje dodržiavanie podmienok, za ktorých bol certifikát vydaný.

V prípade zistených nezhôd pri kontrole alebo certifikácii, resp. v kancelárii Naturalis SK, s.r.o. môže byť prevádzkovateľovi **udelená sankcia** podľa sankčného poriadku inšpekčného orgánu, resp. sankčného poriadku certifikačného orgánu. Sankcia môžu byť udelená inšpektorom alebo certifikačným pracovníkom priamo pri zistení u prevádzkovateľa, alebo je nezhoda riešená až v kancelárii a sankciu udeľuje vedúci inšpekčného, resp. certifikačného orgánu alebo riaditeľ Naturalis SK. Niektoré zistenia sú odstupované ÚKSÚP-u alebo orgánom úradnej kontroly. Postup riešenia nezhôd a nedostatkov sa bude upravovať a viaceré zistenia budú odstupované na doriešenie ÚKSÚP-u v súlade so zmenou sankcií podľa nového Zákona č. 189/2009 Z.z.

Medzi **najčastejšie nedostatky** v roku 2008 patrili nepredloženie vyplnených tlačív v stanovenom termíne, v rastlinnej výrobe použitie konvenčného osiva bez udelenej výnimky a súbežné pestovanie, v živočíšnej výrobe nedostatočné ustajňovacie plochy, nepredložené, resp. nedostatočné záznamy ku kontrole, nesúlad údajov v rôznych podkladoch, nesplnenie uložených opatrení, nepovolený spôsob chovu, nepovolený nákup zvierat, neoddelená ekologická a konvenčná časť prevádzky, nepovolené kŕmenie. Tento trend sa potvrdzuje aj v roku 2009. Počet zistených nezhôd pribúda s počtom pribúdajúcich kontrolovaných prevádzkovateľov.

Riešením daného stavu, resp. zlepšením môže byť jedine dôslednejší a zodpovednejší prístup k povinnostiam, dodržiavanie lehôt a stanovených termínov, lepšie zvládnutie legislatívy zo strany prevádzkovateľov.

4. Zväz EKOTREND a jeho aktivity v roku 2009

Ing. Ladislav Janičina, predseda zväzu; e-mail: ecotrend@ecotrend.sk

Cieľom zväzu je :

- a) združovanie odborníkov, producentov, spracovateľov a záujemcov o ekologické poľnohospodárstvo, ktorí sa stotožňujú s medzinárodne prijatými pravidlami pre ekologické poľnohospodárstvo (EP)
- b) trvalo udržateľným ekologickým poľnohospodárstvom chrániť a tvoriť životné prostredie, podporovať trendy zdravej výživy a zdravého životného štýlu a tým udržať poľnohospodárstvo ako tradičný odbor ľudskej činnosti

Činnosť zväzu :

- a) poskytovanie poradenstva, informácií a šírenie osvedy v oblasti EP
- b) organizovanie odborných školení a seminárov v oblasti EP
- c) založenie a aktualizovanie databázy EP
- d) odborná spolupráca pri tvorbe a novelizácii príslušných legislatívnych noriem EP
- e) vydávanie príručiek a propagačných materiálov o EP
- f) sprostredkovanie odborných domácich a zahraničných stáží a exkurzií
- g) všestranná spolupráca s organizáciami združujúcimi ekologicky hospodáriacich roľníkov, VŠ, výskumom a orgánmi štátnej správy, ale i s inými organizáciami združujúcimi spotrebiteľov, spracovateľov ekologických produktov
- h) spolupráca na vytvorení jednotného štandardu kontroly a kontrolného systému v SR
- i) **zväz háji záujmy členov**

Členský príspevok na rok

- **1.- euro / ha** ornej pôdy
- **0,5.- euro / ha** TTP
- **3.- eurá / ha** sadov, vinogradov a zeleniny
- **35.- eur** pre jednotlivcov
- **35.- eur** pre školy a záujmové organizácie

Minimálny príspevok činí najmenej 35.- eur a maximálny 300.-eur.

Zväz ekologického poľnohospodárstva EKOTREND Slovakia má 73 členov :

- 42 farmárov
- 3 školy
- 5 MVO
- 12 obchodných spoločností
- 11 jednotlivcov

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Valné zhromaždenie zväzu EKOTREND Slovakia

– 12.2.2009 – voľba nového predsedu

Projekt Možnosti priameho predaja z farmy a skúsenosti v EU

- 11.-12.2.2009 – seminár Agroinštitút Nitra

Za účasti zástupcov MPSR, ŠVPSR, UKSUP, Naturalis boli prediskutovaná aktuálna situácia na Slovensku .

- 20.-22.2.2009 – zájazd na Biofach Norimberg 2009 spojený s návštevou fariem v Rakúsku a Nemecku zameraných na priamy predaj, agroturistiku, výrobu potravín,...

Organic Marketing Forum Varšava 25.-26.5. 2009

Účasť na konferencii zameranej na predaj biopotravín v EU spojený s prezentáciou výrobcov biopotravín.

Súťaž Biofarma 2009

Vyhlasenie súťaže od 01.07.2009

Hlavným kritériom je uskutočniť v čase od 01.01.2009 do 12.10.2009 zaujímavú akciu na farme a zaslať o nej informáciu na zväz EKOTREND Slovakia (text + foto).

5. Projekt „Z dvora“; www.predajzdvora.sk; LPK vo Zvolene + Zaježová, PRV 2007-13

Ing. Daniel Lešinský, CEPTA (koordinátor projektu „Z dvora“, e-mail: lesinsky@changenet.sk)

Projekt „Z dvora“ bol podporený ako jeden z podprojektov blokového grantu nadácie EKOPOLIS (www.ekopolis.sk) v apríli 2009. Je spolufinancovaný z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho spoločenstva, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Viac o projekte nájdete na stránke www.predajzdvora.sk, ktorá bola vytvorená ako jeden z výstupov projektu.

Ostatné aktivity:

- **Advokácia** s cieľom odborne a aktívne sa zapojiť do vytvárania právneho prostredia pre legálny predaj z dvora, ktorý bude vyhovovať farmárom i spotrebiteľom. Výstupom tejto aktivity je okrem iného *Informačný manuál predaja z dvora*.
- **Propagácia** s cieľom informovať farmárov a spotrebiteľov vo veci predaja z dvora a vytvoriť prostredie pre regionálne výrobné-spotrebné reťazce (aktuálna ponuka, dopyt) informačným portálom. Jedným z výstupov projektu je aj národné LOGO predaja z dvora. Návrhy na LOGO môžete podávať do 15.10.2009 na .
- **Vzdelávanie** s cieľom nájsť a koordinovať lektorské kapacity pre témy predaj z dvora a ekologické poľnohospodárstvo a kurzom celoživotného vzdelávania zameraným na PD vytvoriť prostredie a nástroj na výmenu vedomostí, zručností a skúseností s predajom z dvora na Slovensku.
- **Poradenstvo** s cieľom vytvorenia kapacít pre základné poradenstvo pre farmárov a spotrebiteľov k priamemu predaju z dvora a ekologickému poľnohospodárstvu. **Kontakt na poradcu: 0905 580 141.**

Projektom „Z dvora“ vytvárame odborné kapacity na advokáciu záujmov farmárov a spotrebiteľov pre predaj z dvora, dôležité osvetové a informačné materiály, vzdelávací kurz pre poľnohospodárov, informačný

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

a sprostredkovací portál www.predajzdvora.sk a zároveň posilňujeme propagáciu prírode blízkych foriem poľnohospodárstva na Slovensku.

Projekt realizuje od 1.5.2009 do 30.4.2010 **Zväz ekologického poľnohospodárstva EKOTREND Slovakia** so sídlom na ul. Michala Hlaváčka 21, 054 01 Levoča, Slovenská republika; tel/fax.: ++421-(0)53-4511862; www.ecotrend.sk; e-mail: ecotrend@ecotrend.sk. Koordinátor projektu je Ing. Daniel Lešínský, PhD.; mob.: 0905581076.

LPK vo Zvolene, Zaježová

- Vo Zvolene sme v Marci r. 2009 založili Lokálnu potravinovú komunitu (ca 20 spotrebiteľov a 5 producenti) so zameraním na rozvoj lokálnych výrobných- spotrebných reťazcov. Rozbehnutý predaj zeleniny a ovocia. Zástupcovia LPK Zvolen participovali na projekte URGENCY z Fr., kde je CSA rozvinutá vo viac ako 1000 regiónoch.
- Zaježová – laznička oblasť s novousadlíkmi, ktorí sa snažia o udržateľný život v súlade s prírodou. Predaj z dvora je tu prirodzenou súčasťou života obyvateľov + pred asi 10 rokmi založili Potravinovú banku s cieľom šetriť financie a spotrebiteľské obaly (veľké balenia skladovateľných potravín).
- Podpora rozvoja LPK aj v iných regiónoch – nástroj stránky www.predajzdvora.sk ako aj koordinácia na národnej úrovni (Bratislava, Zvolen, Košice).

Program rozvoja vidieka 2007-2013 (ďalej len PRV)

- DL člen Monitorovacieho výboru PRV za Agro-eko fórum, CEPTA. Presadzovanie záujmov rodinných fariem a ekologického poľnohospodárstva.
- Štruktúra PRV 2007-13 (3 osi + program LEADER, opatrenia, cieľové skupiny – farmári, lesníci, obce, MVO, organizácie, iné subjekty; Príručka pre žiadateľa, spôsob podávania projektov, financovania,...)
- Opatrenie 1.1 Modernizácia fariem (financie pre predaj z dvora, možnosť podať ŽoNFP do 30.09.2009, ich vybavovanie je pozastavené kvôli jednaniam v Bruseli)

Cieľ opatrenia

Zvýšiť konkurencieschopnosť poľnohospodárskych subjektov lepším využívaním výrobných faktorov a uplatňovaním nových technológií a inovácií.

Tento cieľ sa bude naplňovať predovšetkým prostredníctvom:

- znižovania výrobných nákladov a zlepšovania pracovných podmienok v poľnohospodárskych podnikoch;
 - zvyšovania počtu fariem s modernými budovami, novými technológiami a technickými zariadeniami s úspornou spotrebou energie;
 - zavádzania a rozširovania informačných a komunikačných technológií;
 - výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov poľnohospodárskej výroby vrátane skladovacích priestorov;
- zlepšovania kvality výroby a obmedzovania strát

Oprávnené sú všetky činnosti, ktoré zlepšujú celkovú výkonnosť podniku a sú v súlade s cieľmi opatrenia a s príslušnými právnymi predpismi EÚ a zosúladené s požiadavkami životného prostredia.

A. Výstavba, rekonštrukcia a modernizácia objektov (vrátane prístupových ciest a pripojenia na inžinierske siete)

B. Obstaranie a modernizácia technického a technologického vybavenia

C. Založenie porastov rýchlorastúcich drevín

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Bodovacie kritériá pre Priamy predaj

P. č.	Kritérium	Priamy predaj	
		Body	Poznámka
1.	<p>Žiadateľ:</p> <p>je mladým farmárom alebo začínajúcim farmárom (FO alebo PO registrovaná po 1. 1. 2009),</p> <p>obhospodaruje, alebo plánuje obhospodarovať do 20 ha poľnohospodárskej pôdy v roku 2010 ktoré si musí uplatniť v žiadosti o priame platby v roku 2010,</p> <p>chová, alebo plánuje chovať do 20 VDJ hospodárskych zvierat,</p> <p>má registrovaný chov hospodárskych zvierat v systéme ekologického poľnohospodárstva,</p> <p>obhospodaruje alebo plánuje obhospodarovať v roku 2010 aspoň 50 % výmery ornej pôdy v systéme ekologického poľnohospodárstva,</p> <p>f) nebol úspešný (alebo sa neuchádzal o príspevok) v predchádzajúcej Výzve PRV SR 2007 – 2013 (opatrenie 1.1 Modernizácia fariem), ani v rámci SOP P-RV SR 2004 – 2006 (opatrenie 1.1 Investície do poľnohospodárskych podnikov).</p>	10	Žiadateľ si môže Vybrať jednu z možností
2.	<p>Projekt sa zameriava na vytvorenie predajného miesta na priamy predaj vlastných poľnohospodárskych produktov:</p> <p>živočíšnych produktov,</p> <p>ovocia alebo zeleniny.</p>	40 30	<p>Žiadateľ deklaruje zameranie v ŽoNFP.</p> <p>V prípade ak sa kombinuje uplatňuje sa 35 bodov.</p>
3.	<p>Oprávnené výdavky, ktoré sú predmetom projektu v prepočte:</p> <p>do 20 000 EUR,</p> <p>do 25 000 EUR,</p> <p>do 30 000 EUR,</p> <p>do 50 000 EUR.</p>	20 15 10 5	<p>Celkový počet oprávnených výdavkov priamo súvisiacich s investíciou na vytvorenie predajného miesta na priamy predaj.</p>
4.	<p>Projektom sa rieši celoročný (nie sezónny) predaj produktov podľa bodu 2.</p>	30	

6. Klubový predaj farmárskych výrobkov a program BIO do škôl

Mgr. Richard Medaľ, Centrum environmentálnych aktivít Trenčín, e-mail: medal@changenet.sk

Ako vznikol v Trenčíne Klub BioPaPa?

Vznik myšlienky, vytvorenie komunity, realizácia spoločných objednávok, ochutnávok, prednášok.

Ďalšia fáza – predajný kútik v predajni DORA a následne otvorenie vlastnej predajne. Pokračovanie osvetovo-propagačných aktivít. BIOjarmoky. Dni ekologického poľnohospodárstva. Výstavy.

Ako funguje Klub BioPaPa dnes po 7 rokoch existencie?

Predajňa fungujúca samostatne, obohatená aj o internetový obchod.

Samotný Klub BioPaPa zabezpečuje tovary, ktoré nie sú v dostupnej obchodnej sieti + ekonomicky výhodné objemové balenia.

Koľko čoho sa dá predáť v trenčianskej 60 tisícovej komunite? Aké sú bariéry väčšieho objemu predaja?

Aké formy/modely predaja fungujú a aké nie?

Zaujímavý rozmer Klubu BioPaPa – nie všetci platia za farmárske výrobky peniazmi.

Presahy a súvislosti:

1. CSA – komunitou podporované poľnohospodárstvo (Community Supported Agriculture)
2. skúsenosti z iných miest a z iných štátov
3. Klubový predaj farmárskych výrobkov je prenosný zaježovský model tzv. „potravinovej banky“?

Program BIO do škôl:

Prečo a kde vznikol program BIO do škôl. Aký je záujem zo strany škôl?

Koľko sú rodičia ochotní priplatiť za BIOstravu pre svoje deti?

Aký je záujem zo strany prvovýrobcov a spracovateľov BIOproduktov?

Aké sú možnosti a prekážky rozvoja spolupráce škôl s dodávateľmi BIOproduktov a BIOpotravín?

7. Manuál predaja z dvora a kontrola výroby potravín v súvislosti s predajom z dvora v SR

MVDr. Ján Marton, POTRAVINIFORM; expert projektu pre advokáciu; e-mail: potravinform@iqservis.sk

- Od 1.1.2004 platí Nariadenie 852/2004 o hygiene potravín, ktoré sa vzťahuje na prvovýrobu, ale nie na priame dodávanie malých množstiev prvotných produktov ich výrobcami priamo konečnému spotrebiteľovi alebo miestnym maloobchodným prevádzkarniam zásobujúcich priamo konečného spotrebiteľa.
- Od 1. januára 2004 platí, že priamy predaj prvotných produktov priamo konečnému spotrebiteľovi alebo miestnej maloobchodnej prevádzkarni zásobujúcej priamo konečného spotrebiteľa je predmetom rozhodnutia každého členského štátu.
- Od 1. januára 2004 je možné pokračovať v používaní tradičných metód na ktoromkoľvek zo stupňov výroby, spracovania alebo distribúcie. (špeciality)
- Tradičné metódy – pokračovanie v súčasných (minulých) praktikách, pričom sa na ne nevzťahujú pravidlá EÚ.
- Pravidlá musia umožniť pokračovanie takýchto praktík, ak neexistujú, uplatňuje sa primárna zodpovednosť za ochranu zdravia ľudí.
- Potraviny sa môžu vyrábať v súlade s dlhoročnými tradíciami, ktoré preukázali svoju bezpečnosť.
- Je potrebné zachovať tradičné výrobné metódy, ktoré sú dôkazom kultúrnej rozmanitosti.
- Predaj malého množstva prvotných produktov rastlinného pôvodu z farmy priamo konečnému spotrebiteľovi.
- Predaj malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu z farmy priamo konečnému spotrebiteľovi.
- Predaj malého množstva prvotných produktov rastlinného pôvodu z maloobchodnej prevádzkarne priamo zásobujúcej konečného spotrebiteľa, ktorá je súčasťou farmy.
- Predaj malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu z maloobchodnej prevádzkarne priamo zásobujúcej konečného spotrebiteľa, ktorá je súčasťou farmy.
- Predaj pokrmov zo zariadenia spoločného stravovania priamo zásobujúceho konečného spotrebiteľa, ktoré je súčasťou farmy.
- Predaj malého množstva prvotných produktov rastlinného pôvodu z miestnej maloobchodnej prevádzkarne priamo zásobujúcej konečného spotrebiteľa.
- Predaj malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu z miestnej maloobchodnej prevádzkarne priamo zásobujúcej konečného spotrebiteľa.
- Predaj pokrmov zo zariadenia spoločného stravovania zásobujúceho priamo konečného spotrebiteľa.
- Predaj malého množstva prvotných produktov rastlinného pôvodu z pojazdnej predajne priamo konečnému spotrebiteľovi.
- Predaj malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu z pojazdnej predajne priamo konečnému spotrebiteľovi.
- Predaj malého množstva mäsa z hydiny a zajacovitých zabitých na farme priamo konečnému spotrebiteľovi.
- Predaj malého množstva mäsa hydiny a zajacovitých zabitých na farme z miestnej maloobchodnej prevádzkarne zásobujúcej priamo konečného spotrebiteľa.
- Spracovanie a dodávanie potravín živočíšneho pôvodu z jednej maloobchodnej prevádzkarne do inej maloobchodnej prevádzkarne zásobujúcej priamo konečného spotrebiteľa ak je toto dodávanie len okrajovou, miestnou a obmedzenou činnosťou.
- Zákon o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia.
- Zákon o veterinárnej starostlivosti.
- Zákon o potravinách.
- Potravinový kódex SR.
- Vyhláška o podrobnostiach o požiadavkách na zariadenia spoločného stravovania.
- Nariadenie vlády ktorým sa ustanovujú opatrenia na úpravu požiadaviek na konštrukciu, usporiadanie a vybavenie potravinárskych prevádzkarní s malým objemom výroby.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

- Nariadenie vlády ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu, mäsa z hydiny a domácich králikov, voľne žijúcej zveri a zveriny z nej.
- Príručka správnej hygienickej praxe pre zariadenia spoločného stravovania vrátane rýchleho občerstvenia.
- Výroba produktov živočíšneho pôvodu
- Čo nemusí byť na bitúnku – stajňa, osobitný priestor pre choré zvieratá ak je bitúnok súčasťou farmy, samostatné miestnosti (na zabíjanie, vyprázdňovanie žalúdkov a čriev, samostatné linky, zariadeniami na dezinfekciu nástrojov, priestor na dezinfekciu dopravných prostriedkov, šatne).
- Čo nemusí byť v rozrábkarni – samostatné linky, oddelené skladovanie, šatne).
- Vnútroštátne opatrenia sú účinné v Slovenskej republike od 1.septembra 2009.
- V NV je miestna maloobchodná prevádzkareň definovaná v súvislosti so sídlom kontrolného orgánu čo je potrebné preskúmať z hľadiska ústavnosti takej regulácie.
- Umiestnená najviac 100 km od územného obvodu kraja v ktorom má podľa osobitného predpisu sídlo príslušná regionálna veterinárna a potravinová správa, ktorá zaregistrovala prvovýrobcu a jeho činnosť upravenú týmto nariadením vlády; ak ide o malé množstvá voľne žijúcej zveri, príslušná regionálna veterinárna a potravinová správa, ktorá zaregistrovala užívateľa poľovného revíru a jeho činnosť upravenú týmto nariadením vlády.
- Príležitostne sa dodávka malých množstiev môže uskutočniť cezhranične, najmä vtedy, ak sa farma výrobcu nachádza v blízkosti hraníc členských štátov.
- Bezpečnosť potravín pri tradičnej výrobe a priamom predaji je zabezpečená zodpovednosťou a dôverným vzťahom výrobcu a kupujúceho. Skrátený potravinový reťazec umožňuje minimalizovať požiadavky na vysledovateľnosť. Minimálna požiadavka podľa Nariadenia 178 je vedieť preukázať posledného dodávateľa.
- EÚ vynakladá úsilie pre zníženie administratívnej záťaže malých a stredných podnikov (nehovoriac o malých farmároch).
- Na základe zákona je potrebná osobitná registrácia na priamy predaj aj keď ste už povinný sa registrovať ako prvovýrobca.
- Kultúru dodržiavania pravidiel možno rozvinúť iba vtedy, ak budú kontrolné opatrenia zavedené na základe dialógu a dohody a nie príkazom
- Všetky podrobnejšie informácie nájdete v príručke Manuál pre predaj z dvora a na stránke www.predajzdvora.sk

8. Často kladené otázky

Zuzana Homolová, AFRA; expert projektu pre poradenstvo; e-mail: afra@afrabio.sk

www.predajzdvora.sk – zákon/pravidlá – najčastejšie kladené otázky

Kde môžem nakúpiť potraviny priamo z dvora ?

V časti MAPA sa budú postupne predajcovia prihlasovať. Tu nájdete všetko - [miesto odberu, zoznam výrobkov, ceny i čas predaja](#).

Je možné požiadať o pomoc z fondov na predaj z dvora ?

Z Programu rozvoja vidieka je možné požiadať o podporu na investície, nie na nákup zvierat - viac na www.apa.sk, alebo v časti [EU fondy, PRV 2007-2013](#).

Sú už definované pojmy okrajová, miestna a obmedzená činnosť ?

V súčasnosti sa tvorí Nariadenie vlády o daných pojmoch.

Koľko litrov mlieka môžem predáť denne z dvora ?

Neobmedzene. V navrhovanom zákone sa uvádza : jednému spotrebiteľovi je možné [predať toľko mlieka](#), koľko je priemerná denná spotreba domácnosti daného spotrebiteľa.

Ako má byť zabalené mlieko ?

Nie v spotrebiteľskom balení, doporučujem v 3,5 a viac litrové fľaše.

Kde môže stáť automat ?

Na verejne prístupnom mieste, má byť zastrešený.

Aká je cena automatov na mlieko ? 4000 - 40000 euro.

Môže sa predávať mäso priamo z dvora ? Ako ? Mäso je možné predávať:

- formou domácej zabíjačky
- podľa [Nariadenia vlády č. 283/2009](#):

Aký je postup pri schvaľovaní priameho predaja mäsa ?

- podať písomnú žiadosť na príslušnú regionálnu veterinárnu a potravinovú správu v danom okrese (treba uviesť frekvenciu zabíjania, počet zabíjaných zvierat, druhy zvierat a aké priestory máte na dané činnosti)
- traja veterinári prídu na farmu, posúdia a rozhodnú
- pokiaľ dajú zamietavé stanovisko, možno sa odvolať na komisiu, ktorá je zložená opäť z troch veterinárov (MP SR, UVPSR, RVPSR), táto rozhodne a vynesie konečný verdikt

Koľko môžem predáť vajec denne?

Podľa Nariadenia vlády malým [množstvom vajec](#) je

- najviac 60 ks netriedených vajec priamo predaných prvovýrobcom jednému konečnému spotrebiteľovi v mieste produkcie vajec, na miestnom trhovisku alebo trhovom mieste v priebehu jedného týždňa,
- najviac 350 ks netriedených vajec celkovo dodaných prvovýrobcom miestnym maloobchodným prevádzkarniam v priebehu jedného týždňa.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Ako môžem oficiálne predávať mlieko a mliečne výrobky z dvora ?

Mlieko - podľa Nariadenia 352/2009 § 4 :

- mať zaregistrovaný chov
- mať kvótu na predaj
- predať do 2 hodín, alebo schladiť na 4 - 8 stupňov Celzia a predať do 24 hodín
- na viditeľnom mieste umiestniť upozornenie o nutnosti prevarenia mlieka pred konzumáciou a nevhodnosti mlieka pre deti, starých a chorých
- mlieko označiť dátumom spotreby, menom, priezviskom a adresou prvovýrobcu a adresou chovu

Mliečne výrobky možno vyrábať v schválenej výrobni, môže to byť aj jedna miestnosť s tečúcou teplou a studenou vodou, vybavená chladiacim zariadením. Miestnosť musí mať samostatný vchod a musí byť zabezpečené samostatné hygienické zariadenie pre pracovníka.

Aké sú kritériá na vybavenie potravinových prevádzok s malým objemom výroby ?

vid [Nariadenie vlády č.283/2009](#) z 1.7.2009.

Môžem v jednej prevádzke zabíjať rôzne druhy zvierat ?

Áno, vid [Nariadenie vlády č.283/2009](#) z 1.7.2009 § 5 - časovo oddelený režim.

Aký je rozdiel medzi bitúnkom a rozrábkarňou ?

- bitúnok: max. 30 dobytčích jednotiek za týždeň, nutnosť oznámiť RVPS čas, počet a pôvod zvierat, ktoré budú zabíjané
- rozrábkareň: do 5 ton vykosteného mäsa týždenne alebo ekvivalentné množstvo mäsa s kosťou.

Prečo je v Nariadení 352/2009 predaj jednotlivých komodít rôzne obmedzený ?

Na stretnutiach so zástupcami MP SR bolo povedané, že to tak chce únia.

Pre ilustráciu : ryby sú obmedzené sumou 20 eur, mlieko a med je neobmedzené, hydina a králiky kusmi, zver percentami, resp. hmotnosťou.

9. Diverzifikácia biofarmy, pridaná hodnota a predaj z dvora

Franz Weingartshofer a Michaela Makovínyová; hot. Topky, e-mail: hoteltopky@hoteltopky.sk

1/ Predstavenie a filozofia farmy.

Najprv by som chcel predstaviť našu farmu. Venujeme sa rastlinnej a živočíšnej výrobe. Obhospodarujeme 320 ha, z toho je 67 ha orná pôda, ostatné sú pasienky a lúky. Od 1. 1. 2005 sme v ekologickom poľnohospodárstve. Na ornej pôde pestujeme obiloviny na krmné účely pre náš dobytok, jačmeň, pšenicu, raž, ovos, tritikále, zemiaky, krmny hrach. Trvalé trávnaté porasty využívame na výrobu sena, a na pasenie dobytka. Naša biofarma chová hovädzí dobytok, plemená slovenské strakaté a škótske kravy - highland, ďalej máme chov

oviec, ošípaných, a chov hydiny - husy, kačice, morky, sliepky, ďalej máme ešte zajace a holuby. Kone sú využívané najmä pri agroturistike. Poľnohospodárstvu sa venujem len posledných šesť rokov, ale vyrastal som na farme, moji rodičia vlastnili do mojich desiatych rokov malú farmu a asi to niekde vo mne ostalo, vzťah k pôde. Na Počúvadle podnikám v hoteliérstve už šesťnásť rokov, mám dobré vzťahy s ľuďmi v okolitých obciach, a tak keď ma oslovili bývalí majitelia družstva v obci Počúvadlo, či nemám záujem o kúpu družstva, pre

tože majú vysoké pohľadávky, a ak v najbližšej dobe niečo neurobia, pôjdu do konkurzu. Moja prvá myšlienka bola, keby som kúpil toto družstvo, mohol by som si zásobiť hotel a kolibu kvalitnými produktmi, byť sebestačný. A tak v roku 2003 som toto družstvo kúpil

a prevzal na seba všetky pohľadávky. Nemal som ružové okuliare, aleže sa stretnem s toľkými problémami, som tiež neočakával. Dá sa povedať, že až teraz po šiestich rokoch sa mi moja

vízia z časti podarila a to vďaka predaju z dvora. Moja vízia bola, na družstve si všetko dochovať, poraziť, spracovať a tiež predať. Všade v Ra-kúsku to tak funguje, a len tak môže

byť farma zisková, keď predávam svoje výrobky, produkty.

V Rakúsku som si popozeral farmy mojej veľkosti, informoval som sa ako pracujú, a rozhodol som sa pre bio, produkty bez chémie, lebo chutia ako majú chutiť, obsahujú veľa vitamínov, minerálov a žiadne chemické látky. A hlavne som chcel mojím hosťom ponúkať

zdravé stravovanie. Bývalé družstvo tiež v posledných rokoch nepoužívalo chémiu, tak to

bolo o to ľahšie. Filozofia našej farmy je čo najšetrnejšie spolužiť s okolitou prírodou, mať zdravé životné prostredie a zdravú výživu. To je dôvod, prečo som sa rozhodol pre ekologické poľnohospodárstvo, nechcem používať priemyselné hnojivá a zvieratá kŕmiť zmeskami nejasného pôvodu.

2/ Systém obhospodarovania pôdy a lúk

Poľnohospodársku činnosť vykonávam v znevýhodnených oblastiach, to znamená, že je nerovnosť terénu, svahovitosť viac ako 12 stupňov, pôda je veľmi kamenistá, a je to horská oblasť. Polia obhospodarujem podľa starého systému, podľa môjho starého otca. Osivo v kvalite bio som si kúpil v Rakúsku: raž, ovos, tritikále, pšenicu, zemiaky, lebo na Slovensku bola len obmedzená ponuka a dokonca v Rakúsku bolo bioosivo lacnejšie. Od začiatku robím bezorebné hospodárenie, ktorým rešpektujem ochranu živ. prostredia, nenarušujem ekologickú rovnováhu, síce nedosahujem podstatné zvýšenie úrod, ale ostatné je dôležitejšie.

Ide o kyprenie pôdy do hĺbky menšej ako pri orbe. U nás je veľmi kamenistá pôda, ktorá je veľmi vhodná na priamu sejbu. Na priamu sejbu nie sú vhodné piesočnaté pôdy. Priama sejba do nezoranej pôdy zvyšuje zásobu pôdnej vlahy, jednotnosť vzchádzania. Dôležité je dobre pripraviť pôdu, dobre vyhnojiť maštaľným hnojom. Najprv sejem jačmeň s červenou ďatelinou, snažím sa dať do pôdy veľa živín, vitamínov. S červ. ďatelinou mám dobrú skúsenosť, aj z toho dôvodu, že podnikám v oblasti, kde je veľa divej zveri a do červenej ďateliny nejdú diviaky, ostatné plochy čokoľvek osejem, doryjú mi všetko. Červ. ďatelinu nechám dva roky ako predplodinu, zvyšuje kyprosť, vyživí pôdu, potom sejem jačmeň, potom tritikale, raž, a potom zase ovos a červ. ďatelinu. Poľnohospodárím v nadmorskej výške 500 m.n.m. Za tie roky skúšam, ktorý kus pôdy je na čo najvhodnejší, záleží to aj od klimatických podmienok, raz je sucho, raz veľa prší. Potom po osiatom prechádzam bránami cca do hĺbky pol centimetra, vytrhávam burinu a zároveň sa dostáva osivo lepšie do zeme, následne ešte valcujem osiate. Keď je osivo vo výške 8 až 10 cm, ešte raz prechádzam bránami za účelom prevzdušnenia pôdy.

Napr. tento rok som zasial na Gerangíši 4 ha jačmeňa, 100 kg na 1 ha, a späť som získal len 800 kg, a zase na Dieloch som získal 1250 kg. Spôsobila to suchota, nepršalo od 17.3. do 12.6. To isté aj zemiaky, keďže nepršalo, snažili sme sa udržať vlhkosť tak, že sme ich pokryli slamou a prax ukázala dvojitú výhodu, za prvé, kde bola slama, nevyrástla nám žiadna burina, a za druhé zemiaky boli dva krát tak veľké. Slamu sme pred výberom zemiakov pozbierali samozberačom.

Čo sa týka lúk, ani netušíme, koľko vzácnych liečiv skrývajú v sebe bežné lúčne rastliny a zvieratá sú na ne naviazané a my ich nazývame burinou. Lúky bez buriny sú pre nás nezaujímavé, lebo buriny obsahujú veľa vitamínov, ktoré sú dôležité pre naše zvieratá. Seno obsahujúce rumanček, bodliak, dobytok lepšie žerie ako normálne seno. Aj v slame pokiaľ sa

nachádzajú tieto buriny, a podstelieme zvieratám touto slamou, radšej budú žrať spod seba slamu ako vo válove seno. Keď je v slame veľa rumančeka, radi v nej ležia a váľajú sa, lebo rumanček pôsobí protizápalovo, podobne reagujú aj ošípané.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Čo sa týka starostlivosti o trávnaté porasty, dôležité je ich hnojenie, pravidelná kosba. Snažíme sa kosiť, keď sú lúky v plnom kvete, aby seno obsahovalo veľa vitamínov. Pri trávnatých porastoch využívame tzv. hrabačku - slnko, ktorá ich prevzdušní a zároveň zhrabe staré seno.

Aj čo sa týka strojov, volil som traktory 85 a 95 PS, môžem za nimi zapnúť každé prídavné zariadenie, vážia 3800 kg, nezaťažujú pôdu ani lúky. Keď som sa mal rozhodnúť medzi traktormi značky Zetor a Lamborghini, hoci Lamborghini bol trochu drahší, rozhodol som sa preň, pretože spotreba je o polovicu menšia, napr. 95 Lamborghini pri práci s kaparom

spotrebuje za 1 hodina 5 l nafty, Zetor spotrebuje 10 l.

3/ Podporné činnosti na farme

U nás značnú časť tržieb tvoria príjmy spojené s agroturistikou. Potrebne je nechávať sa spoznávať a tým pôsobiť na to, že ľudia sa vrátia naspäť k prírode, k zdravému spôsobu života, už zabudli ako chutí domáca strava. Preto organizujeme priamo na našej farme tzv. „Festival na slame“ so súťažami, napríklad prekážkový beh s naloženým fúrikom, kto trafí čižmou určený cieľ, kto najskôr pregúľa balík slamy na určitú vzdialenosť, atď. Folklorná a country hudba spríjemňuje náladu a samozrejme sa dajú ochutnať biovýrobky urobené na našej farme, deti sa majú možnosť povziť na poníkoch.

Potom organizujeme dožinky, tak ako kedysi boli, stávanie prvého mája, a tzv občerstvenie, mullačág s cig. hudbou. Pre deti organizujeme prehliadky biofarmy s odborným výkladom, deti majú možnosť ochutnať mlieko, sýry, maslo. Ďalej organizujeme aj Deň remesiel na farme – tkanie na krosnách, rezbárstvo, výroba keramiky, výroba košíkov, paličkovanie a iné. Tieto akcie navštevuje široká verejnosť.

Najväčším hitom sú momentálne senné kúpele, ktoré využívajú najmä hoteloví hostia z Rakúska. Senné kúpele robíme z vyberaných bylín v horskom sene. Senné kúpele čistia telo a účinne pôsobia pri celkovom napätí tela, svalov, pri strese, reume, dne. Posilňujú imúnny

system, dýchacie cesty. Pri vytvorení senných kúpeľov postupujeme nasledovne: 1 m, dá sa povedať spodná časť s lúčnymi bylinkami, napríklad nevädza poľná, skorocel, divý mak, divozel, rumanček, rebríček, púpava, tymián, mäta a iné. Stredný diel tvorí cca 30 cm červená ďatelina, vrchný diel tvorí 30 cm jemné sienko. Senný kúpeľ je účinný, keď v ňom pobudnete pol až 1 hodinu a aspoň 3 x do týždňa.

10. Základné princípy pestovania biozeleniny v praxi + produkčný a odberateľský systém AgroKruh

Ing. Ján Šlinský (Agrokruh); e-mail: agrokruh@agrokruh.net

Predslov

Nie je v silách jednotlivca ekologicky pomôcť celej Zemi. Každý z nás však môže lokálne pomôcť konkrétnemu miestu na Zemi, za predpokladu, že má k nemu citový vzťah a je na to vybavený primeranými znalosťami, nástrojmi a zručnosťami.

Väčšina z nás však uviazla v zjednodušujúcom schematickom myslení a odmieta vnímať veci v širších súvislostiach.

ÚVOD

Zelenina je na strane spotrebiteľov veľmi žiadaný produkt ekologického poľnohospodárstva, ale na vykazovanej ploche, ekologicky obhospodarovanej výmere pôdy, sa realizuje v najmenšej miere.

Pritom zelenina nevyžaduje vysoké investičné náklady na finalizáciu produkcie - produkt je prakticky predajný už na poli.

Pestovateľ zeleniny má reálne možnosť dosahovať z relatívne malej výmery dostatočný vysoký finančný príjem, čo je veľmi vhodné pre malé rodinné farmy, ktoré predstavujú dôležitý prvok ekonomickej, sociálnej a ekologickej stabilizácie vidieka a jeho obyvateľov.

Voľba systému a technológia pestovania bio zeleniny

Teoretické východiská

Z hľadiska podniku rozlišujeme dve základne spôsoby pestovania zeleniny:

- záhradnícka produkcia širokého sortimentu zeleniny
- poľná produkcia úzkeho sortimentu zeleniny

Každý z týchto systémov vyžaduje iné vybavenie mechanizáciou, je inak pracovne náročný a často znamená aj iný spôsob realizácie odbytu zeleniny. Záhradnícka produkcia širokého sortimentu zeleniny, je z viacerých hľadísk veľmi vhodná forma realizovania BIO-zeleninárstva, respektíve zaistenia jeho trvalej udržateľnosti.

Pestovaním čo najväčšieho počtu rastlín- dosiahnutie maximálne možnej biodiverzity na pestovateľskej ploche, vytvárame miniatúrny ekosystém, v ktorom žiadny druh nemôže získať deštruktívnu prevahu.

Mnohopočetné, pestré striedanie plodín predstavuje najlepší spôsob ako zmierniť tlak chorôb a škodcov. Hlavne čo sa týka možnosti zníženia nebezpečných špecifických chrôb a živočíšnych škodcov prenosných pôdou. Rovnako tak vďaka vplyvom rozmanitého obrábania pôdy a pestovaním rôznych druhov zeleniny sa súčasne obmedzuje i selektovanie problematických burín.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Pre zeleninu je charakteristický široký sortiment botanických druhov, zväčša s krátkou vegetačnou dobou. To je pre pestovateľa z hľadiska dosiahnutia maximálne možnej biodiverzity výhoda avšak z hľadiska fyzickej realizovateľnosti i ťažkosť.

V zahraničí, sa záhradnícka produkcia zeleniny realizuje technológiou pestovania na záhonoch, s využitím špeciálnych nosičov náradia. U nás sa častejšie využíva pestovanie v riadkoch s využitím malej záhradnej mechanizácie.

Pri záhonovom spôsobe pestovania dbáme na to, aby sme v priebehu rokov striedali záhony s koreňovou, listovou, plodovou, hlúbovou zeleninou a záhradnými strukovinami. Najlepšie je vytvoriť jednoznačne definované bloky so záhonmi na ktorých pestujeme rovnaké typy zeleniny. Nevyhnutná je dôkladná evidencia záhonov.

Praktické riešenie

AgroKruh je systém v ktorom je požiadavka ekologickej a biologickej vyváženosti rešpektovaná v maximálne možnej miere. V projektovanej podobe je plánovaná výsadba a výsev 45-55 druhov zeleniny, 20-40 druhov bylín a kvetov a drobného ovocia.

Plocha farmy je rozdelená na sústavu záhonov kruhového tvaru medzi ktorými sú plôšky v tvare sférických trojuholníkov.

Kruhové parcely sú prioritne určené na realizáciu ekonomického zámeru a označujeme ich pojmom EKO-produkčné zóny. Zeleninú sa v nich pestuje v prísne stanovenom a presne dodržiavanom osevnom postupe, zväčša v zmiešanej kultúre a ekologicky veľmi ohľaduplným spôsob realizovania agrotechnických úkonov. (viac v stati o technickej realizovateľnosti)

Plôšky medzi jednotlivými kruhovými parcelami sú určené na pestovanie ekonomicky menej, (ale biologicky viac) významných druhov rastlín, alebo sú tam ponechané v prirodzené rastlinné spoločenstva, charakteristické pre tú ktorú lokalitu. Označujeme ich pojmom EKO-stabilizačné zóny a z agrotechnických úkonov tam zasahujeme len formou pokosenia porastu po odkvete..

Ekonomická sebestačnosť systému AgroKruh

Teoretické východiská

Štandardná ekonomika je prakticky konštruovaná na skutočnosti, že všetko (žive aj neživé) si premieňa na spoločný menovateľ PENIAZE. Vďaka tomuto „figľu“ je potom možné vytvárať elegantné ekonomické modely kde z chamtivosti sa stáva životne dôležitá podmienka a z nedostatku citu rozumná nutnosť. A pravda je taká, že KRAL JE NAHY.

Väčšina a to zdôrazňujem že naozaj absolútna väčšina ľudí považuje za normálne, že aj v poľnohospodárstve ide o maximalizáciu peňažných ziskov. A pritom tu ide o jedlo.

Sú to dva nezlučiteľné svety, ktoré sa nám votreli do mysle. A strašia aj v pod značkami „BIO“ a „EKO“.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Pretože široká druhová pestrosť zeleniny prakticky znemožňuje účinnú štátnu kontrolu, neostáva nič iné, len zaistiť serióznosť a dodržiavanie vecných podmienok „bioprodukcie“ zeleniny, formou priamych kooperačných vzťahov medzi pestovateľom a jeho spotrebiteľmi.

Vo svete sú takéto formy spolupráce pestovateľa so spotrebiteľmi známe najmenej 30 rokov.

Praktické riešenie

V systéme AgroKruh je otázka peňazí postavená na inom predpoklade než je dnešný bežný štandard.

V prvom rade reálne i formálne deklarovaná „BIO“ kvalita sa nepremieta do vyššej spotrebiteľskej ceny v porovnaní s aktuálnymi cenami konvenčne pestovanej zeleniny ponúkanej v obchodných reťazcoch.

V druhom rade, avšak s významom prvoradým, sa počíta s tým, že spotrebiteľ sa stane veriteľom pestovateľa, pri tvorbe štartovacieho kapitálu, potrebného na technické zabezpečenie realizácie pestovania, širokého sortimentu druhov zeleniny, ekologickým ohľaduplným spôsobom. Formálne je táto spoluúčasť ošetrovaná podľa občianskeho zákonníka v podobe bezúročnej pôžičky s odkladom začiatku splatnosti na dobu 6 rokov od jej poskytnutia.

Aktuálny stav

V súčasnosti je z prostriedkov poskytnutých environmentalným fondom TOYOTA a z vlastných prostriedkov získaných predajom podielov na autorských právach systému AgroKruh, budovaná vzorová rodinná farma. Nachádza sa v katastri obce Hrubý Šúr., 5 km na juh od Senca.

Po nainštalovaní technológie sa súbežne s jej overovaním pri pestovaní jednotlivých druhov zeleniny, overuje aj priama forma odbytu prostredníctvom vytvárania tzv. skupiny odberateľov.

Záujemca o BIOzeleninu, v dostupnej vzdialenosti od farmy (30 km) sa elektronicky prihlási o pravidelné zasielanie aktuálnej ponuky zeleniny z AgroKruhu a ja mu posielam aktuálnu ponuku produkcie, z ktorej si môžu vyberať do vyčerpania zásob. Momentálne je takto informovaných 168 záujemcov. Z nich si 15-40, viac či menej pravidelne, objednáva zeleninu. Odber je osobný buď priamo na farme, alebo na zriadenom odbornom mieste v Bratislave. Toto odborné miesto sa vytvorilo pod vplyvom návštevy zástupcov Francúzskej organizácie URGANCY prezentujúcej systém AMAP.

11. Pestovanie bio- bylín a výroba liečivých produktov

Zuzana Homolová, AFRA; expert projektu pre poradenstvo; e-mail: afra@afrabio.sk

Osada Odorica vznikla v 18.storočí. Založil ju majiteľ kaštieľa v Spišskom Hrhove gróf Čáky. Po 1.sv.vojne - počas agrárnej reformy - daroval československej republike 100 ha pôdy (orná pôda, lúky, pasienky, les) v okolí osady. Tu sa rozhodlo žiť a pracovať 7 manželských párov.

V 50-tych rokoch (keď splatili pôžičky, ktoré si zobrali od štátu) im to štát zobral a po roku 1989 zdevastované vrátil. Dožil sa toho len jeden manželský pár z pôvodných majiteľov.

Od roku 1987 tu okrem iných plodín pestujeme na rodinnej farme na 1 ha liečivé rastliny, od roku 1996 v systéme kontrolovaného ekologického poľnohospodárstva (k 1.10.2009 má ekofarma rozlohu 6,97 ha).

Zaoberáme sa hlavne pestovaním a spracovaním rastlinných adaptogénov – rastliny, ktoré dokážu adaptovať organizmus voči nepriaznivým vplyvom (spôsob života, stres, strava, životné prostredie,...) Od roku 1998 ponúkame na trh bylinné výťažky z týchto rastlín :

Na zníženie hladiny cholesterolu a krvného cukru - **Arália mandžurská**

Pri bolestiach svalov a kĺbov, na kŕčové žily - **Arnika horská**

Pri poruchách štítnej žľazy, očí, ciev, na zníženie TK - **Arónia čierna**

Na vredové choroby tráviaceho traktu, zápaly, kašeľ - **Borák lekársky**

Na psoriázu, alergie, kožné ochorenia, reumu - **Dvojzub trojdielny**

Na zvýšenie imunity, proti sennej nádche, alergiám, herpesu - **Echinacea purpurová**

Pri všetkých zápaloch (prírodné antibiotikum) - **Kapucínka väčšia**

Pri žlčníkových a ľadvinových kameňoch a piesku, ekzéme - **Lastovičník väčší**

Na zvýšenie potencie, pri poruchách pankreasu, pečene, sleziny - **Leuzea šušťivá**

Na zvýšenie koncentrácie, odstránenie vyčerpanosti - **Rodiola ružová**

Na zníženie teploty, odstránenie pocitu únavy, na prehĺbenie dýchania - **Schizandra čínska**

Na zníženie TK, pri neurózach, antireumatikum - **Šišiak bajkalský**

Na zvýšenie TK, spomalenie rastu nádorov, na prečistenie krvi - **Všehojovec štetinatý**

Pri fyzickom a psychickom vypätí, zvýšenie imunity - **Odorické kvapky (Echinacea, Lastovičník, Leuzea, Rodiola)**

12. Rastlinná výroba v EP, finalizácia a marketing biopotravín na Slovensku (pridaná hodnota v produktoch)

Ing. Dušan Janoviček; EKOTREND Myjava; e-mail: janovicek@ekotrendmyjava.sk

Výrobný program

- poľnohospodárska výroba
- potravinárska výroba
- veľkoobchod s biopotravinami

Poľnohospodárska výroba

Výmera poľnohospodárskej pôdy: 155,40 ha

z toho: - orná pôda 136,33 ha

- jabloňový sad 19,07 ha

Pestované plodiny

- pšenica špaldová, raž potravinárska, ďatelinotráva,
- **liečivé rastliny:** fenikel, medovka lekárska, echinacea purpurea

Potravinárska výroba

- výroba bylinkových a ovocných čajov
- výroba celozrnných múk
- výroba celozrnných cestovín
- výroba sušených jabĺk
- výroba maloobjemových balení zrnín

Veľkoobchod

- portfólio výrobkov tvoria suché trvanlivé potraviny cca 500 položiek
- z toho 45 biopotravín vlastnej výroby

BIOMILA

produktová rada biopotravín

Hlavný výrobný program

- spracovanie pšenice špaldovej
- všetky obilniny pochádzajú z vlastnej produkcie a od slovenských pestovateľov
- múky
- cestoviny
- čaje

13. Pestovanie bio-ovocia na Slovensku

Ing. Ján Mezey, PhD.; SPU Nitra/ ZIPO - Zväz integrovanej produkcie ovocia; e-mail: jan.mezey@uniag.sk

Pestovanie ovocia v systémoch ekologickej produkcie zažíva už niekoľko rokov stúpajúci trend. Žiaľ, nie je to zapríčinené tým, že by konzumenti preferovali zdravšie ovocie, alebo by bola produkcia šetrnejšia k životnému prostrediu. Väčšina producentov volí tento systém kvôli dotáciám, ktoré sú najmä v období konverzie podniku veľmi štedré a ani následná finančná injekcia na hektár nie je zanedbateľná. Je to smutné, ale nie je to nezákonné. Smutné je však to, že štát a EÚ vynaložia nemalé finančné prostriedky na výsadbu sadov, ktoré sa síce v lepšom prípade vysadia, ale farmár sa o ne ďalej nestará, pretože zo zákona nemusí vykazovať produkciu, čo je chyba. Takto dopadlo veľmi veľa sadov, čo je veľmi smutné. Našťastie existuje niekoľko svetlých výnimiek.

Druhu stránkou mince je kúpyschopnosť obyvateľstva a uvedomelosť konzumentov ovocia, najmä ekologického. Pravdou je, že ovocie dopestované v ekologických systémoch produkcie je drahšie, ako ovocie z konvenčných, resp. integrovaných systémov a nie je ani tak atraktívne svojim vzhľadom. Slovenský konzument však ešte vždy volí cestu lacnejšieho nákupu ovocia, ktoré je často zahraničného pôvodu a s týmto faktom máme problémy aj v integrovanej produkcii ovocia, hoci, ovocie dopestované na Slovensku je kvalitnejšie ako zahraničné, náklady na produkciu sú vyššie a tomu zodpovedá aj jeho cena, ktorá je však v porovnaní s cenou ovocia na trhoch Talianska, Holandska, Belgicka, či Nemecka ešte vždy nízka. Preto je Slovenský producent nútený svoje ovocie exportovať, aby bola jeho produkcia ekonomická.

Trend, že ekologicky dopestované ovocie je drahšie ako konvenčne dopestované pretrváva aj v ovocinársky vyspelejších krajinách. Je to dané tým, že takto dopestované ovocie vyžaduje oveľa viac ručnej a mechanickej práce, ktorá je ešte vždy najdrahším prostriedkom nielen v ovocinárskej výrobe. Nie je preto celkom vhodné začať podnikať iba v sfére ekologickej produkcie ovocia, pretože sa to nevyplatí, ani keby sme svoju produkciu orientovali na trhy v ovocinársky vyspelejších krajinách. Je ale veľmi vhodným a často nepostrádateľným doplnkom tradičného, alebo integrovaného pestovania.

Pri ekologickej produkcii ovocia existuje niekoľko trendov, ktorými sa pri pestovaní odporúčame riadiť. Patrí k nim **pestovanie rezistentných a tolerantných odrôd**. Pri ochrane proti škodlivým činiteľom využívať **signalizácie a prognózy**, ako aj preventívne opatrenia na zníženie alebo elimináciu patogénov. **Moderné pestovateľské tvary** umožňujúce celkovú kontrolu stromu. Dodržiavať všetky tie **zásady pri pestovaní**, ktoré udržujú strom v špičkovej kondícii a tým zabraňujú vzniku stresu.

Pri pestovaní rezistentných a tolerantných odrôd jabloní sa zameriavame na rezistenciu proti chrastavitosti jabloňovej. V minulosti platil všeobecný trend, že rezistentné odrody jabloní nevynikajú mimoriadnou chuťou, ani nevydržia dlho na sklade. Platí to o prvých generáciách odrôd vyšľachtených v 70. rokoch, ako sú napr. odrody Prima, Selena, Vanda. Pre súčasné moderné odrody už tento trend neplatí. Na

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

trhu sú odrody Topaz a Rubinola, ktoré sú vynikajúcej chuti a vydržia v sklade veľmi dlhú dobu. Možno takisto vysádzať odroda ako Angold, Rajka, alebo Rezista. Pri hruškách sa zameriavame na výsadbu bezvirózneho materiálu, platí to najmä pre vírus kamienkovitosti hrušiek, ďalej sa zameriavame na odrody, ktoré sú nevykazujú silné napadnutie chrastavitosťou hruškovou. Takými odrodami sú napr. Bohemica, Dicolor, ale aj odroda Concorde a ozdravené klony odrôd Williamsova, Clappova a Konferencia. Pri slivkách sa zameriavame na rezistenciu, resp. toleranciu k vírusu šarky sliviek. Z čačanských odrôd pochádzajúcich zo 70. a 90. rokov už neodporúčame vysádzať ani jednu. Boli prekonané nemeckými odrodami od dr. Hartmanna a prof. Jakoba. Patria sem napr. odrody Katinka, Hanita, Tegera, Tipala, Jojo, Top 2000, Toptaste a iné. Z odrôd marhúľ odporúčame taktiež bezvirózny materiál najmä vo vzťahu k mykoplazmóze ESFY (európska žltáčka marhúľ) a moníliovej spále letorastov. Medzi takéto odrody patria napr. Pincot, Sylvercot, Orangered, Tardicot, Goldrich. Keďže tieto odrody nie sú považované za tolerantné, či rezistentné, je veľmi potrebné dodržiavať všetky tie zásady, ktoré platia a pestovaní marhúľ. Najdôležitejší je výber pestovateľského miesta, ako aj typ a druh pôdy, ktorý musí byť ľahký, vzdušný a priepustný pre vzduch a vodu. Pri broskyniach volíme osvedčený sortiment a dbáme najmä o kondíciu stromu a cielenú výživu a hnojenie, podobne ako pri marhuliach. Spomedzi odrôd čerešní volíme také, ktoré unikajú vrtivke čerešňovej, resp. volíme biologické spôsoby ochrany. Medzi špičkové odrody patrí Kordia, ktorú možno doplniť odrodami ako Celeste, Sweethart a Regina. Z odrôd višní sa zameriavame na tie, ktoré sú čiastočne odolné proti moníliovej spále letorastov. Patria sem ozdravené klony odrôd Morela neskorá, Morelenfeuer, Újfehértói Furtos, či Érdi Bótermó, ale aj iné odrody. Keďže višne nie sú napádané výrazne patogénmi (okrem moníliovej spály letorastov), javia sa pre ekologickú produkciu ako veľmi vhodné.

Pri ochrane ovocných drevín proti škodlivým činiteľom je nutné v systémoch ekologickej produkcie využívať tie dostupné prostriedky, ktoré sú na to povolené a to najlepšie iba v čase, keď je potrebný zásah na ochranu proti chorobám a škodcom. Podobne ako pri integrovanej produkcii je vhodné, keď takmer nepoužívame preventívne postreky proti chorobám a škodcom. Postreky sú robené na základe signalizácie a prognóz a postrekuje sa iba vtedy, keď je to nevyhnutné.

Postreky proti škodcom sa robia na základe signalizácie podľa letových kriviek. Na monitorovanie náletu používame feromónové lapače, alebo lepenkové pásy, ktoré sa umiestňujú na konáre stromov a keď výskyt škodcu dosiahne určitú kritickú hranicu, aplikuje sa postrek. Na vábenie samčiek sa používa široká škála feromónov. Lapače sú rôznej farby v závislosti od škodcu. V posledných rokoch je rozšírená metóda mätenia samcov, ktorá však nefunguje spoľahlivo na všetkých lokalitách.

Chemická ochrana proti chorobám sa uskutočňuje v moderných sadoch pomocou počítača, ktorý signalizuje nutnosť postreku. Vyhodnotenie sa deje podľa viacerých faktorov v závislosti od choroby. Napr. postrek proti chrastavitosti jablonovej sa určuje najmä podľa dĺžky ovlhčenia listov v hodinách kombinácií s teplotou, kde sa berie do úvahy najmä nočná, ale aj denná perióda dĺžky ovlhčenia listov (Millsova tabuľka). Ak sú splnené podmienky pre šírenie choroby, počítač dá signál a pracovník prevedie postrek. Každá choroba

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

má vlastné „kritériá“ a vyhodnocovací algoritmus. Táto metóda je veľmi spoľahlivá, ale relatívne nákladná, vo veľkovýrobe však veľmi výrazne znižuje celkové finančné náklady.

Medzi agrotechnické opatrenia patrí napr. dodržanie správnej rotácie plodín. Po výsadbe kôstkovín by v žiadnom prípade nemala nasledovať na tom istom stanovišti opätovná výsadba kôstkovín z hľadiska možného šírenia vírusových chorôb. Dôležitá je dokonalá príprava pôdy pred a počas výsadby, ciele a rozumné hnojenie, kultivácia a mechanické odburiňovanie pôdy. Medziradia zatrávňujeme a vysievame trávové miešanky na mätonohovom základe s prídavkom kostravy. Vhodné sú aj ďatelino-trávne miešanky, ktoré obohacujú pôdu prirodzeným spôsobom o dusík. Príkmenné pásy udržujeme v bezburinnom stave pri veľkom ovocí plečkovaním, mechanickým odstraňovaním burín, pri drobnom ovocí mulčujeme slamou, trávou, alebo iným materiálom.

Medzi biologické spôsoby ochrany patrí zavádzanie nových, rezistentných a tolerantných odrôd do pestovania, na ktorých sa neprejavujú príznaky najvýznamnejších chorôb. Najčastejšou ochranou okrem rezistentných a tolerantných odrôd je využívanie prirodzených nepriateľov chorôb a škodcov.

Už všeobecne známe sú dravé roztoče (*Typhlodromus pyri*), ktoré sa umiestňujú na stromy vo filcových pásoch, kde sa rozmnožujú a expandujú za potravou. Larvy zlatoočky obyčajnej (*Chrysoperla carnea*) sa používajú na likvidáciu mnohých druhov vošiek, ale aj iného hmyzu. Dravá lienka *Cryptolaemus montrouzieri* sa používa v biologickej ochrane najmä na okrasných drevinách proti červcom z rodov *Pseudococcus* a *Planococcus*, ale pri výskyte na ovocných drevinách ju možno s úspechom použiť. Najvýznamnejším parazitoidom v poľných podmienkach je vajíčkový parazit *Trichogramma* (najmä druhy *Trichogramma evanescens*, *T. cacoeciae*, *T. dendrolini*), ktorý kladie vajíčka do vajícok škodcu a z vajícok škodcu sa neliahnu larvy škodcu, ale imága vajíčkového parazitoida. Používa sa proti obaľovačovi jablčného (*Cydia pomonella*). V ovocných sadoch bol proti vlnačke krvavej (*Eriosoma lanigerum*) do Európy introdukovaný parazitoid vlnačky krvavej *Aphelinus mali* a proti štítničke nebezpečnej parazitoid *Prospaltella perniciosi*.

Najčastejšie používaným patogénom hmyzu je baktéria *Bacillus thuringiensis*. *B. thuringiensis ssp. Kurstaki* (prípravky Dipel, Biobit FC, Biobit WP) je účinný proti larvám motýľov (obaľovač púčikový - *Spilotana ocellana*, obaľovač záhradný - *Argyroplote variegana*, obaľovač jablčný - *C. pomonella*, mniška zlatorítka - *Euproctis chryssorhoea*, mniška veľkohlavá - *L. dispar*, priadkovec obrúčkavý - *Malacosoma neustrium*, spriadač americký - *Hyphantria cunea*, piadivka jesenná - *Operophtera brumata*) a to nielen na ovocných drevinách.

Z vírusov sa najčastejšie využíva granulóza obaľovača jablčného (*C. pomonella*), ale ich príprava je v porovnaní s bakteriálnymi a hubovými prípravkami pomerne drahá. Vírusy sa množia len v živých organizmoch a preto na ich množenie je nutné chovať hostiteľa.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Proti škodlivému hmyzu sa tiež využívajú prípravky obsahujúce entomopatogénne háďatká. Sú známe prípravky účinné proti obaľovačovi jablčného (*C. pomonella*, mlynárikovi kapustnému - *P. brassicae*) a ďalším škodcom. Háďatká z rodu *Heterorhabditis* sa používajú proti nosánikovi ligurčekovému (*O. ligustici*) a nosánikovi ryhovanému (*Otiorrhynchus sulcatus*) na okrasných rastlinách, jahodách, viniči a ďalších plodinách.

Medzi fyzikálne spôsoby ochrany patrí v produkčných a už rodiacich výsadbách napr. ochrana proti neskorým jarným mrazom vo forme protimrazovej závlahy, alebo zadymovania, či ohrievania vzduchu rôznymi metódami, ktoré nahrádzajú chemické postreky na zvýšenie mrazuodolnosti, alebo na oddialenie kvitnutia.

Mechanické spôsoby ochrany rastlín v sebe zahrňujú opatrenia na priamu likvidáciu napadnutých častí, prípadne celých rastlín. Ochrana sa robí v čase vegetačného pokoja, ale aj cez vegetáciu. Patrí sem napr. rez múčnatkou, spálou, monilózou, nektriou, apoplexiou a inými chorobami napadnutých letorastov a častí, je možné likvidovať aj celé konáriky, alebo stromy (spála) ak sú kalamitne napadnuté nejakým škodcom. Veľmi dôležitým preventívnym opatrením je pozberanie opadaného lístia a mumifikovaných plodov v jesennom období. Tieto zvyšky sú rezervoárom spór pre nasledujúcu vegetáciu, ako aj rezervoárom šírenia spór na sklade.

Ďalším významným prvkom v súbore opatrení na zamedzenie výskytu chorôb a škodcov bez použitia chémie sú **moderné pestovateľské technológie a tvary**.

Najcharakteristickejším prvkom je znižovanie celkovej výšky stromu. V súčasnosti sa preferujú tvary, pri ktorých sme schopní ošetrovať strom na 80% zo zeme. Súvisí to s intenzifikáciou nielen ovocinárskej výroby, ale výrazne prispieva aj k celkovému zdravotnému stavu stromu a sadu. Nemusíme ošetrovať stromy z rebríka, alebo plošiny, ale pohodlne zo zeme ostriháme celý strom a máme ho v podstate úplne pod kontrolu.

Tieto kritériá najlepšie spĺňa tvar štíhle vreteno. Ovocné druhy pri ktorých nie je technológia štíhleho vretena ešte dokonale zvládnutá, môžeme s úspechom použiť napr. voľne rastúci zákrpok, modifikácie dutej kotlovitej koruny a to nielen pre broskyne, príp. zákrpok s odstráneným stredníkom. Takýto systém vyhovuje okrem už spomínaných broskýň v podstate všetkým kôstkovinám.

Hlavnou zásadou ktorou sa riadime je vzdušnosť, svetelnosť a dostupnosť koruny. Pri prehustených výsadbách hrozí riziko vyššej vzdušnej vlhkosti, ktorá je veľmi vhodná pre rozvoj nepriaznivých, najmä hubovitých chorôb. V príliš hustých korunách majú väčšiu šancu usadiť sa škodcovia, takisto prístup pre operencov je obmedzený až žiadny. Plody sa nedostatkom svetla nevyvíjajú optimálne, nedosahujú žiadajú farbu, tvar, veľkosť a samozrejme aj chuť, diferenciácia kvetných pukov pre nasledujúcu vegetáciu neprebehne optimálne, nehovoriac o citlivosti proti chorobám a škodcom.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

Ekologické smery pri veľkovýrobnom pestovaní ovocia majú dnes už výraznú podporu vlád jednotlivých štátov Európy. Treba len veriť, že sa postupne naučíme hospodáriť v súlade s prírodou, teda ekologicky aj v Slovenskej republike a s rastom kúpyschopnosti slovenského obyvateľstva porastie aj nielen výmera, ale najmä produkcia ekologického ovocia.

14. Poradenstvo v ekologickom poľnohospodárstve

Ing. Jarmila Drobná; INNATURA s. r. o. ; e-mail: drobna@innatura.sk; innatura@innatura.sk

Spoločnosť **INNATURA s.r.o.** je novozaložená poradenská organizácia, ktorá pôsobí v oblasti poskytovania poradensko-konzultačných služieb pre podnikateľské subjekty v poľnohospodárstve a potravinárstve.

Hlavným predmetom činnosti je poradenstvo v ekologickom poľnohospodárstve, kde poskytujeme komplexné poradenstvo súvisiace s prechodom na ekologické poľnohospodárstvo, hospodárením, administratívou, propagáciou a predajom bioproduktov a biopotravín.

Spoločnosť vznikla s cieľom využiť a zúročiť poznatky a dlhoročné skúsenosti pri monitoringu a implementácii pravidiel a nariadení v oblasti agroenvironmentu a ekologického poľnohospodárstva. Cieľom spoločnosti je poskytovať služby, ktoré pomôžu subjektom analyzovať a riešiť praktické problémy, napomáhať rozvoju ich organizácie, prispôbiť sa normám kvalitnej výroby a optimalizovať hospodárenie a riadenie v súlade s environmentálnymi potrebami.

Poskytovanie dotácií pre ekologické poľnohospodárstvo je podmienené okrem dodržania všeobecných podmienok podpory, hlavne dodržiavaním pravidiel a zásad ekologickej poľnohospodárskej výroby, ktoré sú legislatívne upravené v Nariadeniach rady (ES) č. 834/2007 a č. 967/2008, Nariadeniach komisie č. 889/2008, č. 1235/2008 č. 1254/2008 a č. 967/2008 a Zákonom č.189/2009 Z.z. o ekologickej poľnohospodárskej výrobe. V tejto oblasti sú naše služby orientované na predchádzanie a riešenie problémov súvisiacich s dodržiavaním príslušných noriem a nariadení.

Poradenstvo v **ekologickom poľnohospodárstve** je zamerané na:

- implementáciu a výklad legislatívy o ekologickej poľnohospodárskej výrobe
- registráciu a prípravu na vstupnú kontrolu
- vedenie záznamov, evidencie a prípravu požadovaných dokumentov
- prípravu na kontrolu a certifikáciu
- rastlinnú výrobu (osevné postupy, výživa a hnojenie, ochrana proti chorobám a škodcom, regulácia výskytu burín)
- živočíšnu výrobu (chov zvierat, ustajnenie, výživa zvierat, krmivá, veterinárna starostlivosť)
- spracovanie (výroba, potravín krmív a osív)
- výrobu a označovanie biopotravín
- dopravu a skladovanie bioproduktov a biopotravín
- propagáciu a marketing.

Ekotrend Slovakia – vzdelávací kurz projektu „Z dvora“

V súvislosti s uplatňovaním krížového plnenia (Cross Compliance), popri dodržiavaní uvedených nariadení pre ekologickú poľnohospodársku výrobu, je každý prevádzkovateľ zároveň povinný hospodáriť v súlade so zákonnými požiadavkami hospodárenia (ZPH) a dobrými poľnohospodárskymi a environmentálnymi podmienkami (GAEC).

Kontroly krížového plnenia sa týkajú všetkých fyzických a právnických osôb, ktoré žiadajú o priame platby, platby v rámci Programu rozvoja vidieka a iné platby a dotácie, pre ktorých poskytnutie je podmienkou plnenie štandardov dobrého poľnohospodárskeho a environmentálneho stavu pôdy.

Spoločnosť INNATURA s. r. o. poskytuje v tejto oblasti poradenské služby pri uplatňovaní a realizácii predpisov a noriem súvisiacich so životným prostredím, zdravím ľudí, rastlín a zvierat, životnými podmienkami zvierat a bezpečnosťou potravín. Prostredníctvom certifikovaných poradcov vypracujeme analýzu súčasného stavu na podniku z pohľadu plnenia noriem podľa zoznamu predpisov ES a poskytneme konzultácie a pomoc pri žiadosti o podporu na uvedené služby.

Poradenstvo v oblasti **krížového plnenia** je podporované z PRV 2007-2013, v rámci opatrenia 1.7 Využívanie poradenských služieb, pričom maximálna výška podpory z celkových oprávnených výdavkov je 80 %, maximálne 1500 Eur. O nenávratný finančný príspevok sa môžu uchádzať fyzické a právnické osoby pôsobiace v poľnohospodárskej prvovýrobe a lesnom hospodárstve. Podmienkou pre získanie finančného príspevku je okrem iného poskytnutie poradenskej služby certifikovaným poradcom.

V oblasti **čerpania prostriedkov z európskych a národných zdrojov** poskytuje spoločnosť informácie a poradenstvo pri tvorbe a koordinácii projektov financovaných a spolufinancovaných z fondov Európskej únie v rámci programovacieho obdobia 2007-2013.

V rámci Programu rozvoja vidieka Slovenskej republiky na roky 2007 - 2013 žiadateľom o poskytnutie agroenvironmentálnych platieb poradíme pri výbere jednotlivých podopatrení, príprave podkladov a spracovaní žiadostí. Zároveň poskytneme poradenstvo počas celého trvania záväzku.

Cieľom spoločnosti je zamerať svoju činnosť aj na vzdelávanie farmárov a propagáciu ekologickej poľnohospodárskej výroby. V tejto oblasti sa chceme orientovať na organizáciu školení, seminárov, prednášok a kurzov, organizáciu študentských stáží, odborných pobytov, zájazdov a exkurzií na Slovensku a v zahraničí, sprostredkovať účasť na výstavách a veľtrhoch, zasielať informačné materiály a odborné publikácie, zabezpečiť reklamu a inzerciu a poskytnúť informácie o možnostiach odbytu.

Spoločnosť INNATURA s. r. o. poskytuje svoje služby predovšetkým individuálnou formou, a to priamym kontaktom so zákazníkom telefonicky alebo písomne. Na požiadanie je možné zabezpečiť stretnutie a konzultácie priamo u klienta.

Aktuálne informácie o činnosti spoločnosti je možné nájsť na www.innatura.sk.

Kontakt: INNATURA s.r.o., Björnsonova 16, 811 05 Bratislava, e-mail: innatura@innatura.sk, mobil: 0903 448 053